

A lelőhely az egykori Telek-ér Ny-i partjától távolabb, egy kissé kimagasodó földháton található. ÉK-i része határos a Megyeri faluhely elnevezésű késő középkori lelőhellyel. 2005-ben 53, a 2004. évi feltárással együtt összesen 231 településobjektumot dokumentáltunk. A lelőhelynek a nyomvonallal érintett Ny-i részén, a Békéscsaba–Szolnok vasúti fővonal K-i oldalán egy Árpád-kori településrészlet néhány gödrét és árkát bontottuk ki. Az ettől Ny-ra eső területen feltárt további településobjektumok is nagyobb részt Árpád-koriak voltak. Néhány szarmata kori tárológödröt és késő középkori hulladékgödröt a terület K-i részén bontottunk ki. Az Árpád-kori településrészlet figyelemre méltó objektuma az a külső kemence, amelynek munkagödrét és füstelvezető kürtőjét is megtaláltuk. A lelőhely K-i részén néhány késő középkori hulladékgödröt is találtunk, amelyek betöltéséből a kerámialeletek mellett egy bronzdíszítmény és vaseszközök kerültek elő.

A lelőhely közepén lévő magasabban fekvő dombos részen három korszak temetőjének részletét tártuk fel. A Kr. u. 3–4. századra keltezhető temetőből 15 sírt bontottunk ki, számuk így 53-ra emelkedett. A sírok – néhány kivételtől eltekintve – kiraboltak, feldúltak voltak, két sírt körárok vett körül. A sírrablások után megmaradt leletek között számos edény, néhány fibula, féltorques és változatos típusú gyöngyök voltak. Az egyik női sírban nyugvó csontváz erőteljesen zsugorított helyzetben feküdt.

Az ugyanezen a területen fekvő Árpád-kori temetőrészlet 41 sírját tártuk fel, számuk ezzel 124-re emelkedett. A leletanyag S-végű hajkarikákkal, számos ezüstpénzzel, bronzkarperecekkal, bronzgyűrűkkel jellemezhető.

A területen található harmadik temetőrészlet késő középkori: idén 21, összesen 104 sírt sorolhatunk ebbe a korszakba. A leletanyag szegényes (gömbös fejű tű, néhány gyűrű, párizsi kapocs, esztergályozott csontgomb), a sírok között több padkás kialakítású volt. A három temetőrészlet sírjai sűrűn metszették egymást.

LISKA ANDRÁS

40. Békésszentandrás határa

(Békés megye) LT, Sza, A, Á

2005 áprilisában, majd szeptember és október folyamán terepbejárást végeztünk az M44 autótűt Békés megyei szakaszán.

Belső Hármashalom: A településtől DK-re, egy DK–ÉNy irányú, széles csatornával kísért dűlőút DNy-i oldalán, egy hátsó rész legmagasabb pontját, az egykori, ma már csak romjaiban álló Farkas-tanyától É-ra lévő kiemelkedést rézkori kurgánnak határozták meg a topográfiai terepbejárások alkalmával. A tanya É-i oldalán és környezetében – az említett dűlőút ÉK-i oldalán is – jelentős számú, intenzív településre utaló szarmata edénytöredék gyűjthető (3. sz. lh.).

Fabó-tanya: A településtől D-re, a Gödény-halom felé vezető műúttól DK-re mintegy 600 m-re, a térképen jelzett Fabó-tanya helyétől Ny-ra 200 m-re egy alacsony

K–Ny-i irányú dombhátra támaszkodik a 2. sz. lelőhely. Terepbejárás-sorozatunk során a terület gazossága miatt többszöri látogatásunk ellenére sem volt módunk azonosítani a topográfiai terepbejárások során felfedezett lelőhelyet. Az MRT terepbejárások alkalmával szarmata edénytöredékeket találtak az említett hát területén. A lelőhely pontos határait akkor sem tudták meghatározni, ismert kiterjedése 350×100 m.

Homokhát-dűlő: Az 1. sz. lelőhely egy ÉNy–DK irányú, Ny és K felől is kiterjedt mélyedésekkel határolt homokháton fekszik a település határának Ny-i szélén. A hát K-i fele Békés, Ny-i fele Jász-Nagykun-Szolnok megyéhez tartozik. A lelőhely teljes kiterjedése kb. 450×120 m. A Békés megyei területen végzett terepbejárásunk során gyűjtött leletanyag csekély számú késő középkori edénytöredékből áll, de a topográfiai terepbejárások során kevés kelta, szarmata, illetve Árpád-kori cserepet is gyűjtöttek. Alacsony-közepes intenzitásúként jellemezhető a lelőhely.

Paraszt-tanya: A lelőhely a településtől D-re, a Furugyilapost körbefutó ér partjától ugyancsak D-re, a Tanyák aljadűlő területén, egy lefolyástalan mélyedést É-ról kísérő alacsonyabb, kifli alakú hát területén található, a Paraszt-tanyától közvetlenül Ny-ra, a Békésszentandrásról Furugy irányába haladó dűlőút, az úgynevezett Rác út és az abból DNy-i irányban kiágazó, mély csatornákkal kísért földút szögletében. (4. sz. lh.) Terepbejárásaink során kiderült, hogy a lelőhely déli irányban, az említett DNy-i irányú út mentén haladva, mintegy 100 m-rel kiterjedtebb a topográfiai terepbejárások során megállapított mérethez képest. Gyűjtésünkben a nagyobb számú, közepes intenzitású településre utaló szarmata, kisebb mennyiségben pedig Árpád-kori edénytöredékek voltak.

A határ DK-i szélén, a Szentesre vezető országúttól ÉNy-ra 500 m-re, a Rác út Furugy magasságában haladó szakaszától DNy-ra, mintegy 100–150 m-re, egy ÉNy–DK irányú széles, sekély meder É-i partján a Paraszt-tanya egykori helyétől Ny-i irányban a topográfiai terepbejárások alkalmával kevés szarmata és nagy mennyiségű avar leletanyagot gyűjtöttek. Saját terepbejárásaink során kevés avar kori kerámiát találtunk. A 6. sz. lelőhely alacsony intenzitású.

Tanyák alja-dűlő, Merena-tanya: A településtől D-re, egy belső, lefolyástalan mélyedés DK-i, belső hátján, D-ről és É-ról is alacsonyabb területek által határolt kiemelkedésen, a Rác út DK-i irányú törésének közelében, annak első sorban D-i, de kisebb részben É-i oldalán is, a Merena-tanyától NyDNy-ra, mintegy 600 m hosszan és 100–300 m szélességben gyűjtöttünk szarmata kori, a lelőhely K-i részén őskori edénytöredékeket. Az 5. sz. lelőhely egészében közepes intenzitású.

GYUCHA ATTILA

41. Békésszentandrás, Petrom benzinkút

(Békés megye) Sza

2005. február 5-én egy ép szarmata edényt hoztak be a Szántó-Kovács János Múzeumba, amelyet az előző év

végén egy agyaggyerő gödörben – három hasonlóval együtt – találtak. A területen a fentiek figyelembe vételével szarmata kori temetőt feltételezhetünk, melynek néhány sírját megsemmisítették. Az előkerült edény szürke, korongolt, talpkorongos. Pereme csorbult. Szinteres, de jól látszik, hogy a felülete fényezett. Pá.: 5,7 cm, ma.: 7,4 cm és fá.: 4 cm. Az edényt a hasvonal alatti részén látható széles, durva korongolási csíkok teszik egyedivé.

RÓZSA ZOLTÁN

42. Bérbaltavár, belterület

(Vas megye) Ó, R, Kö

2005. szeptember 15-én régészeti terepbejárást végeztünk a falu határában és belterületén. A falu egy magas platókkal és dombokkal szegélyezett völgyben helyezkedik el a Kánya-patak, a Csehi-patak és a Baltavári-árok vonulata mentén, tehát leginkább ezekre a patakokkal övezett teraszokra koncentráltuk a kutatást.

Arany János utca: Az utca végében, a Felső-hegy szélén a Kánya-pataktól K-re késő középkori telepnyomokat találtunk (5. sz. lh.).

Rákóczi utca: Újonnan kifarcellázott telkeket vizsgáltunk meg (387, 383–384, 380–381 hrsz.). A terület egy magasabb plató éles kiszögellésében helyezkedik el a 160-as szintvonallal jelzett magasságon a Kánya-pataktól Ny-ra. A szántott dűlőn rengeteg kerámiát és különböző salakot találtunk, különböző korszakokból: jellegtelen őskor, korai rézkor és középkor (1. sz. lh.).

Széplaki úton felül-dűlő: Egy, a Csehi-patak és a Kánya-patak összefolyásánál lévő szélesebb platón több késő középkori kerámiát találtunk (3. sz. lh.).

A plató K-i szélén – a Csehi-patak partjára néző oldalon – több jellegtelen őskori kerámiát találtunk egy kisebb domborzati kiemelkedésen koncentrállódva (4. sz. lh.).

Vízállás-dűlő: Egy széles teraszon több korszakból találtunk kerámiát és pattintott kőeszközöket. A plató szélén leginkább őskori telepnyomokat lokalizáltunk, míg a tető felé középkori és késő középkori telepet tudtunk felmérni. Az egész terület egy összefüggő lelőhelynek minősíthető – attól függetlenül, hogy kimutatható néhány települési gócpont (2. sz. lh.).

Munkatársak: Kiss Krisztina, Mátyus Magdolna, Szilasi Attila Botond.

ILON GÁBOR

43. Biatorbágy, Szarvasugrás

(MRT 13/1 k. 34/10 lh.)

(Pest megye) Ó, R, B

2005. május végétől november közepéig több feltérési ütemben végeztük a lelőhely kutatását. A területen az MRT alapján bronzkori lelőhely volt várható. A korábbi terepbejárások eredményeit a mi terepbejárásaink majd az ásatásunk is megerősítette.

A beépítésre szánt lakóövezet keleti, közel 1/3-ában (a lankás domboldalon), akárcsak az egész terület északi 50–70 m-es sávjában a dombtetőn nem találtunk régészeti leleteket. A lelőhely intenzitása két megnagyobbított szelvényünkben (valamint a feltárt urnatemető területén) volt a legerősebb, intenzitása elsősorban K felé erősen csökkent. Itt inkább csak szórványosan kerültek elő bronzkori gödrök.

Az ásatás során összesen 293 telepobjektumot és 115 urnasírt (urnasírhelyet) tártunk fel. Három ill. négy helyen figyeltünk meg nagyobb objektumsűrűséget. Itt a gödrök nagyobb csoportokat, településgóccokat alkottak. A terület legnagyobb hányadában viszont igen rendszertelenül helyezkedhettek el. A szétszórta, egymástól leggyakrabban messze (olykor 30–150 m-re) megfigyelt régészeti objektumok java, kb. 75–80%-a gödör volt. Többségük kerek, jellegzetes tárolóverem, hulladék-gödör, hengeres falú gödör, gyakorinak mondhatók a Makó és Vátya kultúra jellegzetes „púpos” aljú gödrei, és feltártunk néhány átégetett falú gödröt is. Jelentősebb kerámiatöredék csupán a gödrök kb. 20%-ából került elő. A cseréptöredékkel datálható gödrök többi részében csupán igen csekély, minimális mennyiségű jellegtelen őskori oldaltöredék, egy-két állatcsont fordult elő. Viszont volt egy tucatnyi gödör-objektum, amely jellegzetes és nagyon sok kerámiát tartalmazott.

Kiemelendő az objektumok közül, hogy két helyen építményre utaló sorokba rendeződő cölöplyukakat tártunk fel; valamint két ill. három nagyobb és gazdag kerámialeletes objektum. Ez utóbbi gödörkomplexumok lakóhelyként is szolgálhattak. A különböző rendeltetésű gödrökben három esetben emberi csontvázat is feltártunk. Az egyik tárolóveremben két közel ép, Makó-kultúrába sorolható edény is előkerült. A kerámialeletek mellett többek közt örlőköveket, kisszámú pattintott, nagyrészt szórványként előkerült kőeszköztöredéket, csontszerszámokat, orsókorongokat és agyagnehezékeket is találtunk. Az állatcsontok közül leggyakoribb a szarvasmarha, juh és sertés voltak. Ritkábban fordult elő gímszarvas, vaddisznó, őz, ló és kutya. Megemlíten-dő egy macska és egy őstulok egy-egy csontja is.

A DK-i dombhát oldalában feltárt temetőnek felszíni nyomait nem találtuk, annak ellenére, hogy az egyébként sem mélyre ásott sírok a felszínhez igen közel kerültek elő. Az urnák felső részét, az urnákat borító tálakat a szántás és az előbb említett tényezők a legtöbb esetben megbolygatták, számos esetben teljesen eltüntették. A feltárt, dokumentált 115 urnatöredék, vagyis (zömében urnaalj ill. „urnahely”) sírjai összefüggő kisebb csoportokat alkottak, feltételezhető, hogy egy-egy nagyobb család, rokoni közösség került egy szabályosnak tűnő formát alkotó egységbe, csoportba/sírsorba. A legtöbb urnában kalcinált csontokat találtunk. A síredények száma leggyakrabban három lehetett. Az urnákat valószínűleg legtöbb esetben egy tál boríthatta szájával lefelé fordítva, gyakran tartozott a sírhoz a Vátya időszak jellemző kis bögréje, melynek elhelyezkedése